

Ανάλυση στα γεγονότα

Πανεπιστήμιο: Ποιον εξυπηρετούν οι «διορθώσεις»

Ενώπιον νέου νομοσχεδίου

Του Ν. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ*

«Όχι στο όνομά μου, όχι εξαιτίας μου»: οι στίχοι και η μουσική του Κρις Κριστόφερσον ηχούν αντιστικτικά στη σημερινή συγκυρία. Δημοσιεύθηκαν δημοσιογραφικές πληροφορίες για το αναμορφωμένο «μεταρρυθμιστικό» νομοσχέδιο του υπουργείου Παιδείας, οι οποίες αποδίδουν σε πιέσεις καθηγητών και φοιτητών κάποιες διορθωτικές επεμβάσεις. Δεν προβλέπονται πλέον σημαντικές αλλαγές στο καθεστώς απασχόλησης των μελών του διδακτικού προσωπικού, «και ιδίως στο καθεστώς μερικής απασχόλησης που προκαλεί το φαινόμενο των αποκαλούμενων "αλεξιπτωτιστών καθηγητών". Το μόνο που θα προβλέπεται είναι η διαπίστωση της τακτικής παρουσίας τους στα αμφιθέατρα και όχι μόνο στην αρχή και στο τέλος κάθε εξαμήνου, αλλά με διάταξη που θα αφήνει ανοιχτά παράθυρα καταστρατήγησης της σχετικής ρύθμισης». Αυτή η αναμόρφωση εμπνέει μάλιστα και τον τίτλο στο σχετικό άρθρο μεγάλης εφημερίδας («Βήμα», 18/2/2006): «Νόμος-πλαίσιο με ανοιχτά παράθυρα».

Στο όνομα τίνος όμως και εξαιτίας ποιών επιχειρείται η διόρθωση; Ζήτησαν ποτέ οι καθηγητές, μέσω των Συγκλήτων ή με τις κινητοποιήσεις τους, περισσότερη άνεση για εξωπανεπιστημιακή απασχόληση ή για εγκατάσταση εκτός έδρας; Μήπως σοβεί εδώ κάποια σκόπιμη παρεξήγηση;

Δεν αποκλείεται βέβαια ένας εκπρόσωπος υπουργείου ή ένα τελικό -μέχρι νεωτέρας- κείμενο να αφήσει έκθετες τις δημοσιογραφικές πληροφορίες. Όμως μια σειρά από ανάλογες ειδήσεις στο παρελθόν έχει δείξει ότι όπου υπάρχει καπνός υπάρχει και φωτιά. Η συζήτηση δεν γίνεται περί όνου σκιάς.

Αν δεν κάνω λάθος, πάντως, η διδασκαλία και η έρευνα στο πανεπιστήμιο στηρίζονται στην ακόλουθη σύνθεση: από τη μια πλευρά, ένα μέρος των καθηγητών επιδίδεται σε εξωπανεπιστημιακά επαγγέλματα. Όταν αυτό γίνεται με εξαιρετική φειδώ, η ποιότητα των σπουδών μπορεί έως και να ωφελείται: εμπειρίες της πράξης που τροφοδοτούν τη διδασκόμενη ύλη αντισταθμίζουν το έλλειμμα χρόνου δουλειάς στα αμφιθέατρα. Η φειδώ όμως και οι ισορροπίες είναι δύσκολες. Συχνά το επίκεντρο των ενδιαφερόντων μετακινείται, καθώς παρασύρουν οι σειρήνες της αγοράς. Από την άλλη πλευρά βρίσκονται οι αφοσιωμένοι στο πανεπιστήμιο δάσκαλοι. Αυτούς συναντά κάθε μέρα ο φοιτητής, να τον καθοδηγούν στις προπτυχιακές και στις μεταπτυχιακές του εργασίες. Αυτούς επίσης κατ' εξοχήν εκφράζουν οι αποφάσεις των Συγκλήτων, αλλά και των συνδικαλιστικών οργάνων (ΠΟΣΔΕΠ). Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι τα παραπάνω σώματα που εκπροσωπούν όσους επενδύουν χρόνο στις ακαδημαϊκές δραστηριότητες, συνήθως ομογνώμων.

Η κυβερνητική εξουσία αγνοεί τις απόψεις όσων μοχθούν και ακούει κάποιους άλλους που μάλιστα δεν μίλησαν. Αφήνει χαλαρούς τους περιορισμούς της εξωπανεπιστημιακής απασχόλησης, υποτασσόμενη δήθεν σε κινητοποιήσεις που όμως άλλο στόχο είχαν.

Το ζήτημα της εξωπανεπιστημιακής απασχόλησης αφορά άμεσα τους στόχους της νεοφιλελεύθερης πολιτικής στον χώρο της παιδείας: από τη μια, τη συρρίκνωση της χρηματοδότησης του δημόσιου ΑΕΙ, στο πλαίσιο της γενικής πολιτικής για συρρίκνωση του κράτους προνοίας· από την άλλη, την παραπληρωματική ενίσχυση της αγοράς. Με αδρές γραμμές, η εγχώρια προϊστορία του ζητήματος έχει ως εξής:

Στις αρχές της δεκαετίας του '90 μια λογική στο σημείο αυτό μεταρρύθμιση («Νόμος Σουφλιά») καθιέρωσε τη διάκριση του διδακτικού προσωπικού σε «πλήρους» και «μερικής απασχόλησης», με ανάλογη διαβάθμιση αποδοχών. Η συνέχεια όμως ήταν απογοητευτική. Κατ' αρχάς, αρκετοί καθηγητές ανακάλυψαν ευφείς τρόπους καταστρατήγησης της διάκρισης. Στα τέλη της ίδιας δεκαετίας και με δεδομένη τη γενικευμένη πολιτική λιτότητας, οι αποδοχές όλων έμεναν καθηλωμένες, όπως άλλωστε και άλλες χορηγίες και επενδύσεις για το πανεπιστήμιο. Ακολούθησαν αναπόφευκτα οι διεκδικήσεις και οι πιέσεις. Μια νεότερη μεταρρύθμιση τότε («Νόμος Αρσένη») τις αντιμετώπισε με τη μέθοδο της παροχέτευσης. Αντί να ικανοποιηθούν τα οικονομικά αιτήματα, προτιμήθηκε να χαλαρώσουν οι όροι για εξωπανεπιστημιακή απασχόληση.

Το συγκεκριμένο βήμα είχε ανακλαστικές επιπτώσεις στην πανεπιστημιακή ζωή. Πρώτον, κάποιοι καθηγητές, που ως τότε ήταν προσηλωμένοι στο πανεπιστήμιο, εκμεταλλεύθηκαν τις νέες ευκολίες και άρχισαν να μετακινούν το επίκεντρο της απασχόλησής τους προς άλλα επαγγέλματα. Οι παρουσίες τους αραιώσαν και ορισμένες δραστηριότητες απορρυθμίστηκαν. Δεύτερον, απέμειναν ελάχιστοι να δηλώνουν «μερική απασχόληση» και να λαμβάνουν μειωμένες αποδοχές. Τρίτον, τα μισθολογικά αιτήματα για λίγο εξασθένισαν, αφού μίκρυνε ο κύκλος των διαμαρτυρομένων.

Ας σημειωθεί ότι σε μια χώρα όπως η δική μας η ανεπάρκεια των αποδοχών συνδέεται με ακόμη μια τροχοπέδη. Τα προβλεπόμενα κονδύλια για μεταβάσεις σε διεθνή συνέδρια, για συμμετοχή ή για φιλοξενία ξένων συνέδρων, είναι αμελητέα. Κλάδοι που εκ των πραγμάτων ενδιαφέρουν την αγορά (π.χ. ιατρική -

φαρμακοβιομηχανία) ενισχύονται από ιδιωτικές χορηγίες. Οι άλλοι (φιλολογία, νομική κ.λπ.) αναγκάζονται σε αυτοπεριορισμούς και αποχές.

Εκτοτε, πάντως, η εξωπανεπιστημιακή απασχόληση των διδασκόντων αποτελεί το βολικό επιχείρημα των κυβερνήσεων προκειμένου να αιτιολογούν την καθήλωση των παροχών. Γι' αυτό η δραστηριότητα αυτή υποθάλλεται άνωθεν, με «μεταρρυθμίσεις» που ουδέν μεταρρυθμίζουν, με «νομικά παράθυρα» και με προγραμματισμένα περιθώρια καταστρατηγήσεων.

Η όποια σύγκρουση δεν διεξάγεται ανάμεσα σε όσους θέλουν ή σε όσους δεν θέλουν μεταρρυθμίσεις. Στην πραγματικότητα συγκρούονται όσοι επιθυμούν ουσιαστικές και ριζικές αλλαγές με όσους προτείνουν μια εικονική μεταρρύθμιση, που θα παγιώσει την καθοδική πορεία, τα ελλείμματα, την απογοήτευση και την επιλεκτική διείσδυση της αγοράς στην ανώτατη εκπαίδευση. Κάποιοι βέβαια διατείνονται ότι καθηγητές και φοιτητές δεν δέχονται καμιά αλλαγή, πέρα από την αύξηση της χρηματοδότησης. Η φράση είναι ψευδής και στα δύο σκέλη της. Αιτήματα αλλαγής με ακαδημαϊκούς στόχους έχουν τεκμηριωθεί και κατατεθεί. Εξάλλου, μια αύξηση της δημόσιας χρηματοδότησης με τον κρατικό προϋπολογισμό συνιστά η ίδια αίτημα ουσιαστικής πολιτικής αλλαγής. Αφορά την καρδιά του κράτους προνοίας, γι' αυτό προτείνεται από την κυβέρνηση και ψηφίζεται από τη Βουλή.

Ιδίως στη σημερινή συγκυρία, η καθιέρωση ιδιωτικών ΑΕΙ θα αποτελούσε χαριστική βολή. Γι' αυτό στη σελίδα αυτή εξέθεσα μια ανεπιφύλακτα αρνητική γνώμη. Αντίθετα, μια συλλήβδην θεώρηση του νομοσχεδίου που προωθείται ως επαναστατικού ή αντεπαναστατικού θα ήταν απλουστευτική. Έχουν προαναγγελθεί ρυθμίσεις όντως εξαιρετικά επικίνδυνες, όπως οι προβλέπουσες τις τετραετείς συμφωνίες με το κράτος και την εισαγωγή των managers (ωσάν μέχρι τώρα να μη λειτουργούν επιτροπές διαχείρισης της πανεπιστημιακής περιουσίας ή να λείπουν οι οικονομικοί διευθυντές και σύμβουλοι). Άλλες ρυθμίσεις φαίνονται δευτερεύουσας ή συμβολικής κι όχι πρακτικής αξίας κι άλλες πάλι θετικές αλλά περιθωριακές στη σημασία τους.

Για τη σύναψη ενός νέου κοινωνικού συμβολαίου στον χώρο της ανώτατης παιδείας ο καθένας κάτι πρέπει να εισφέρει: το κράτος την ηθική και οικονομική στήριξη του δημόσιου πανεπιστημίου. Οι καθηγητές την προσήλωση στα ακαδημαϊκά καθήκοντα. Οι φοιτητές την εγκατάλειψη του Greek dream (κατά Γ. Πανούση, «Ελευθεροτυπία», 18/2/2007) ενός αγοραίου πτυχίου χωρίς υπόβαθρο μόχθου και ουσίας. Όσο οι εισφορές αυτές αργούν, μην πιστεύετε τα δάκρυα: είναι κροκοδείλια.

* Καθηγητής Νομικής ΑΠΘ